

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Валерія КУЗНЕЦОВА

викладач Державного навчального закладу

“Миколаївське вище професійне училище технологій та дизайну”

Нові вимоги до комунікативної компетентності викладача закладу професійної освіти суттєво змінюються завдяки цифровізації освітнього процесу. Сучасний освітній простір дедалі більше функціонує у форматі дистанційного та змішаного навчання, де традиційні форми педагогічної взаємодії трансформуються під впливом цифрових технологій. В цих умовах ефективність навчання значною мірою залежить від здатності викладача налагоджувати продуктивну комунікацію зі здобувачами освіти за допомогою електронних платформ, онлайн-сервісів та цифрових засобів зворотного зв'язку.

Часом, традиційних мовленнєвих та педагогічних умінь в сучасних умовах організації освітнього процесу викладачу закладу професійної освіти буває недостатньо. Сучасне цифрове освітнє середовище вимагає від викладача більш гнучких, професійних комунікативних компетентностей [1, с. 227]. Воно передбачає володіння цифровою мовою спілкування, розуміння особливостей онлайн-комунікації, здатність підтримувати мотивацію та емоційний контакт зі здобувачами освіти за відсутності безпосередньої взаємодії. Цифрове середовище змінило роль викладача, який дедалі частіше виступає не лише носієм знань [2, с. 81], а й модератором, наставником та координатором освітнього процесу.

У сфері професійної освіти, де комунікація традиційно має практично спрямований характер і тісно пов'язана з формуванням професійних умінь та навичок, ця проблема набуває особливого характеру. Спонукає до цього, по-перше - недостатній рівень сформованості цифрово-комунікативної компетентності деяких викладачів, що призводить до зниження якості навчання, формалізації взаємодії та втрати професійної мотивації здобувачів освіти. По-друге - трансформація комунікативної компетентності викладача закладу професійної освіти (ЗПО) в умовах цифровізації повинна бути своєчасною та необхідною, оскільки вона сприяє пошуку ефективних підходів до організації педагогічної комунікації та підвищує якість освітнього процесу у сучасному цифровому середовищі.

Однією з ключових складових професійної діяльності викладача ЗПО є його комунікативна компетентність, оскільки саме через неї відбувається опанування знаннями, формування професійних умінь, ціннісних орієнтацій та мотивації здобувачів освіти. Комунікативна компетентність у педагогіки розглядається як інтегративна характеристика особистості викладача. Вона поєднує знання про закономірності спілкування, вміння ефективно взаємодіяти з різними суб'єктами освітнього процесу та готовність до рефлексії власної комунікативної діяльності. Вона ґрунтується на усвідомленні ролі комунікації як провідного механізму педагогічного впливу та співпраці.

Професійна освіта та особливості освітнього середовища мають свої цілі при яких через комунікативні компетентності викладач встановлює, підтримує та регулює педагогічну взаємодію. У контексті професійної педагогічної діяльності комунікативна компетентність передбачає не лише володіння мовленнєвими засобами, а й вміннями слухати, розуміти співрозмовника, коректно передавати професійно значущу інформацію, створювати атмосферу довіри та взаємоповаги. Важливою складовою є здатність до адаптації комунікативної поведінки залежно від навчальної ситуації, рівня підготовки здобувачів освіти та специфіки професійної діяльності [3, с. 92].

Структура комунікативної компетентності викладача охоплює взаємопов'язані компоненти, що забезпечують цілісність та результативність педагогічної комунікації. До них належать: когнітивний аспект - знання про комунікацію та педагогічні закономірності спілкування; діяльнісний - відображає практичні вміння та навички реалізації комунікативних дій; особистісно-ціннісний - визначає ставлення викладача до суб'єктів освітнього процесу, етичні норми, емпатію та готовність до партнерської взаємодії. У сучасних умовах ці компоненти доповнюються цифровим виміром [4, с. 131], що інтегрує традиційні теоретичні засади комунікативної компетентності з новими формами та засобами педагогічної взаємодії.

Трансформація професійної комунікації відбувається через цифрове освітнє середовище. Воно змінює традиційні форми взаємодії між викладачем та здобувачами освіти, розширяє просторові та часові межі освітнього процесу. Його формування зумовлене активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують доступ до навчальних ресурсів, організацію дистанційного та змішаного навчання, а також нові можливості для педагогічної взаємодії. У такому середовищі комунікація набуває опосередкованого характеру та реалізується через цифрові платформи та

онлайн-сервіси, що суттєво впливають на стиль, темп та зміст професійного спілкування.

До ключових інструментів цифрового освітнього середовища належать: системи управління освітнім процесом, відео-конференц платформи, електронні освітні ресурси, соціальні мережі та засоби асинхронного спілкування. Використання цих інструментів змінює характер професійної комунікації викладача [5, с. 442], яка стає більш структурованою, регламентованою та водночас багатоканальною. Значну роль відіграє письмена форма взаємодії, що потребує чіткості формулювань, продуманості повідомлень та володіння цифровим етикетом.

Особливості взаємодії викладача та здобувачів освіти в цифровому середовищі визначаються поєднанням синхронних та асинхронних форм комунікації. Це впливає на динаміку зворотного зв'язку та рівень залученості учасників освітнього процесу. З одного боку, цифрові технології створюють умови для більшої індивідуалізації навчання, активізації самостійної роботи та розширення можливостей співпраці. З іншого боку, відсутність безпосереднього контакту ускладнює передачу емоційних та невербальних сигналів, що вимагає від викладача розвитку нових комунікативних стратегій та навичок підтримання педагогічного контакту. За таких умов цифрове освітнє середовище не лише змінює інструменти професійної комунікації, а й суттєво трансформує її зміст, форми та педагогічну роль викладача [6, с. 257].

Трансформація комунікативної компетентності викладача завдяки цифровізації освітнього процесу традиційне безпосереднє спілкування доповнює опосередкованою взаємодією через цифрові платформи, онлайн-сервіси та мережеві середовища [7, с. 240]. У таких умовах педагогічна комунікація стає багатоканальною, поєднуючи усне мовлення, листове повідомлення, візуальні та мультимедійні засоби, що вимагає від викладача здатності ефективно адаптувати власну комунікативну поведінку до різних форматів взаємодії.

Змінюється і стиль педагогічного спілкування, який у цифровому середовищі стає більш партнерський та фасилітаційний. Викладач дедалі частіше виступає як організатор і модератор комунікації, координуючи навчальну взаємодію, підтримуючи активність здобувачів освіти та стимулюючи їх до самостійного опрацювання матеріалу. Водночас зростає чіткість, структурованість та логічність мовлення, відбувається корекція змісту повідомлень.

У мовленнєвих, медіа комунікативних та соціальних навичках викладача також відбуваються зміни. Крім володіння професійною мовою та педагогічною риторикою, зростає потреба у здатності працювати з цифровими текстами, візуальним контентом та мультимедійними повідомленнями. Важливим стає навичка дотримання цифрової етики [8, с. 475], підтримання конструктивного онлайн-діалогу, управління зворотною зв'язкою та створення психологічно комфортного комунікативного середовища. Трансформація комунікативної компетентності викладача в умовах цифровізації є комплексним процесом, який інтегрує традиційні педагогічні засади з новими медіа- та соціально-комунікативними вимогами сучасного освітнього простору.

Ускладнюють ефективну педагогічну взаємодію (комунікативну компетентність) викладача з здобувачами освіти в цифровому освітньому середовищі низка проблем і викликів. Є загроза формалізації спілкування, коли комунікація зводиться до обміну короткими повідомленнями, інструкціями чи шаблонними відповідями. Такий підхід може знижувати глибину педагогічного діалогу, обмежувати можливості для розвитку критичного мислення та перешкоджати формуванню довірчих стосунків між викладачем та здобувачами освіти.

Може відбуватися зменшення емоційної складової взаємодії. Таке пов'язано з відсутністю безпосереднього контакту та обмеженістю невербальних засобів спілкування. У цифровому середовищі складніше передати інтонацію, емоційний настрій, підтримку чи зацікавленість, це може викликати відчуття дистанційності та зниження рівня мотивації здобувачів освіти. Для викладача це означає необхідність пошуку нових комунікативних стратегій, здатних компенсувати нестачу живого спілкування [9, с. 7] та підтримки емоційного зв'язку у віртуальному форматі.

Ще одним суттєвим фактором, що впливає на формування комунікативної компетентності є інформаційне перевантаження. Велика кількість повідомлень, навчальних матеріалів та цифрових каналів комунікації ускладнює зосередження, уповільнює процес осмислення інформації та може викликати професійне виснаження як у викладачів, так і у здобувачів освіти. У таких умовах особливу актуальність набувають питання цифрової етики, які пов'язані з дотриманням норм онлайн-спілкування, коректністю висловлювань [10, с. 7]. Недостатня увага до цих проблем і викликів може негативно вплинути на якість педагогічної комунікації та формування професійної культури взаємодії в цифровому освітньому середовищі ЗПО.

Важливим є усвідомлення викладачем значущості комунікації як основи педагогічної взаємодії та готовності до постійного професійного саморозвитку у цифровому освітньому середовищі [11, с. 300]. Формування позитивної мотивації до використання цифрових технологій сприяє відкритості до інновацій та підвищує ефективність професійної комунікації.

Важливі педагогічні підходи, орієнтовані на особистісно-діяльнісну та компетентну парадигму освіти. Вони передбачають активне залучення викладача до рефлексії власної комунікативної практики, розвитку умінь аналізувати педагогічні ситуації та адаптації стилю спілкування до умов цифрового середовища. Використання інтерактивних методів навчання, онлайн-дискусій, проектною та колаборативною діяльністю сприяє формуванню навичок ефективної взаємодії, аргументованого висловлювання та конструктивного зворотного зв'язку.

Не менш важливим є результативне використання цифрових технологій у професійній комунікації (організаційно-методичні умови). До них належать системне підвищення цифрової та медіа комунікативної компетентності викладачів, методичний супровід впровадження цифрових інструментів, створення комфортного та етично виваженого освітнього середовища. Чітке структурування навчального контенту, продумана організація комунікаційних каналів та дотримання норм цифрової етики забезпечують якість педагогічної взаємодії [12, с. 158].

Отже, цифрова освітня середа трансформує комунікативну компетентність викладача професійного освіти, розширюючи її зміст та функціональне наповнення. Педагогічна комунікація в умовах цифровізації набуває нових форм і способів реалізації, поєднуючи традиційні мовлені практики з медіа комунікативними та цифровими засобами взаємодії. Це зумовлює необхідність перегляду усталених підходів до розуміння професійної комунікативної компетентності викладача та її адаптації до сучасних освітніх реалій. Трансформуючи комунікативну компетентність, цифровізація освітнього процесу змінює стиль педагогічного спілкування, посилює роль письменною та мультимедійною комунікації, забезпечує значущість навичок управління онлайн-взаємодії та зворотнього зв'язку.

Список використаних джерел:

1. Kurepin V., Kuznetsova I. Communicative competence as a component of the professional training of a modern teacher of a vocational (vocation-technical) education institution // *Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej*

przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty : zbiór materiałów międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji internetowej 21 lutego 2024 r. = Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : MANS w Łomży, 2024. С. 220–231. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17422>.

2. Іваненко В. Розвиток управлінських компетенцій майбутніх викладачів-менеджерів в освітніх закладах України. Цифрові інновації та соціальні трансформації в освіті та професійному середовищі : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 28 листопада 2024 р.). Ч. 2. Київ : АПСВТ, 2024. С. 81–85. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/19659>.

3. Dotsenko N., Kurepin V. Online learning tools as an instrument for digital transformation of engineering education. Traditions and new scientific strategies in the context of global transformation of society. Baltija Publishing. 2024. № 2. С. 53–94. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17407>.

4. Бацуровська І., Кашина Г., Курепін В. Інтеграція сучасних освітніх технологій, системи якості вищої освіти та принципів безпеки життєдіяльності у підготовці фахівців. Перспективи та інновації науки. Серія : Педагогіка. Психологія. Медицина. 2025. № 3(49). С. 119–136. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/20873>.

5. Іваненко В. Адаптація публічних обговорень в онлайн-режимі за допомогою онлайн-інструментів. Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 лют. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Комахи, Н. Корчак, Л. Гонюкової. Київ: ННПУДС КНУ імені Т. Шевченка, 2025. С. 441–443. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21069>.

6. Kurepin V, Bakhishova S. Scitnce during the war: realities, challenges and ways of overcoming // Ekologia i racjonalne zarządanie przyrodą: edukacja, nauka i praktyka [Zasób elektroniczny]: materiały z międzynarodowej konferencji naukowo-praktycznej (Łomża – Żytomierz, 15.11.2023 r.). Łomża : MANS w Łomży, 2023. С. 256–264. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/16203>.

7. Kurepin V., Pindera M. Development of cmmunicative competence of teachers of the cycle of professional and technical training of future specialists in agricultural engineering // Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej

przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty : zbiór materiałów międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji internetowej 21 lutego 2024 r. = Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : MANS w Łomży, 2024. С. 231–242. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17423>.

8. Самойленко О., Бацуровська І., Курепін В. Кібергігієна та безпека життєдіяльності як ключові елементи цифрової компетентності здобувачів освіти. Національні інтереси України. 2025. № 11(16). С 461–477. DOI:[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11\(16\)-461-476](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-11(16)-461-476).

9. Batsurovska I., Kurepin V. The Impact of the War in Ukraine on the Study Results at an Agricultural University. Tréma. 2023. № 60. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15314>.

10. Курепін В., Самойленко О., Бацуровська І. Кібербезпека цифрового освітнього середовища як складова системи безпеки праці та життєдіяльності. Суспільство та національні інтереси: журнал. 2025. № 11(19). С 255–268. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11\(19\)-255-267](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-11(19)-255-267).

11. Yurchenko K., Oleinyk D. Personal creative qualities of teaching staff institutions of higher education as the basis of their creative activities // Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty : zbiór materiałów międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji internetowej 21 lutego 2024 r. = Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : MANS w Łomży, 2024. С. 293–303. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17425>.

12. Бацуровська І. В. Програмно-технічне забезпечення цифрових освітніх систем: інноваційні підходи та перспективи розвитку. Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. S. 151–165. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/18716>.